

شناخت آگاهی عشایر و روستاییان نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آن در دهستان بازفت استان چهارمحال و بختیاری

محمد خورشیدی^۱، ناصر انصاری^۲

چکیده

شناخت و آگاهی از دلایل تخریب رو به رشد منابع طبیعی کشور از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین ضرورت دارد بررسی علمی و دقیق آگاهی و دانش بهره برداران از منابع طبیعی را نسبت به علل و عوامل تخریب منابع مورد کنکاش قرارداد. این تحقیق در دهستان بازفت از توابع استان چهارمحال و بختیاری با هدف شناخت آگاهی عشایر و روستاییان نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آنها صورت گرفت. بدین منظور تعداد ۲۹ سوال در غالب پرسشنامه ای که در راستای فرضیه تحقیق و برای دستیابی به نقطه نظرات بهره برداران این مناطق بود تهیه شد و در همین راستا تعداد ۶ سوال که در ارتباط مستقیم با موضوع بوده انتخاب گردید. جامعه آماری تحقیق کلیه سرپرستان خانوارهای عشایری و روستائی ساکن در ۶۰ منطقه مسکونی در غالب ۵۸۲ خانوار بود که از طریق دامداری متکی بر مرتع امرار معاش می کنند. واحد نمونه سرپرست خانوار بود که به روش خوشه ای وزنی انتخاب و تعداد نمونه (پاسخگو) به روش تصادفی به تعداد ۶۰ نمونه انتخاب و به روش آماری x^2 خوبی برازندگی و به کمک نرم افزار spss اطلاعات استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت نتایج حاصله بیانگر آن است که کلیه بهره برداران مناطق فوق آگاهی و دانش لازم را نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آن دارند اما مسائلی از قبیل عدم مالکیت مراتع و جنگلها،

۱- کارشناس ارشد بخش منابع طبیعی مرکز تحقیقات جهاد کشاورزی استان چهارمحال و بختیاری

۲- عضو هیات علمی موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور

بوته‌کشی برای سوخت، بهم خوردن نظام ایللیاتی در کوچ، رقابت در چرای دام، عدم وجود زمینهای مسطح برای کشاورزی و غیره باعث می‌شود که ناخواسته به تخریب منابع اقدام کنند.

مقدمه

تعداد زیادی از صاحب‌نظران امور منابع طبیعی کشور را عقیده بر آن است که لااقل یکی از اصلی‌ترین علل تخریب جنگلها و مراتع ناشی از عدم اطلاع و آگاهی بهره برداران از عواقب حاصله بوده و چنانچه فرهنگ حفاظت از منابع طبیعی و اهمیت آن برای مردم روشن شود سبب تغییر رفتار آنان با طبیعت خواهد گردید. بنابراین ضرورت دارد که با بررسی علمی و دقیق آگاهی و دانش بهره برداران از منابع طبیعی را نسبت به مصادیق تخریب منابع طبیعی، علل و عواقب آن مورد بررسی و مطالعه قرار داده. درخشان (۱۳۷۳) از جمله عوامل اصلی که باعث شده انسان به تخریب مراتع بپردازد را عوامل فرهنگی نامناسب و بی‌دانشی بهره برداران از مراتع دانسته و بیان می‌دارد که هم اکنون که با طرح واگذاری مراتع بهره برداری از مراتع با نوعی مالکیت در حال شکل گیری است لازم است به آموزش بهره برداران و مرتعداران توجهی جدی صورت پذیرد. غفاری توران (۱۳۷۵) در مطالعه‌ای که در مورد عشایرکرد کوچنده و نیمه کوچنده ترکمن در مراتع حوزه آجی سو در شرق مازندران پیرامون نیازهای آموزشی آنان انجام داده است بیان می‌دارد که به طور کلی آگاهی هر دو قشر فوق از اصول حفاظت، احیاء و اصلاح و توسعه و بهره برداری مطلوب کم می‌باشد و توصیه می‌نماید که با توجه به عامل سواد و نقش آن در تسهیل امر ترویج و یادگیری که می‌تواند در ارتقاء سطح آگاهی‌های دامداران بسیار مفید واقع شود باید به آن توجه بیشتری نمود. اسدی (۱۳۷۸) عقیده دارد که یکی از مهمترین موانع موجود در امر حفاظت از منابع طبیعی موانع اقتصادی است، چرا که در بعضی حالات بهره برداران به خاطر این مسئله جهت

حفاظت عمل نمی کنند، که از منافع آن اطلاع و آگاهی کافی ندارند، در این زمینه می توان با انجام یک کار ترویجی اطلاعات را با عددورقم به افراد نشان داد تا از نفع منبع آگاهی پیدا نمایند. انصاری (۱۳۷۳) نیز در زمینه چگونگی ارتباط دامداران عشایری با مرتع و دستگاههای اجرایی ذیربط بیان می دارد که دامداران عشایری با مرتع به عنوان یکی از وسایل تولید، دارای رابطه ای بی واسطه و نزدیک بوده اند، این رابطه نوعی ارتباط فنی است که در چارچوب نظام بهره برداری از دام و مرتع شکل گرفته و در طی زمان، زمینه دستیابی به اطلاعات و دانش تولید را فراهم نموده است، در واقع این رابطه موجب به اجرا درآمدن شیوه خاصی از بهره برداری شده که آن نیز تحت تأثیر روابط اجتماعی، بخصوص سازمان ایلی شکل گرفته است.

دراین تحقیق فرض براین است که بهره برداران نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آن آگاهی لازم را دارند ولی عوامل دیگری سبب می شود که علیرغم وجود آگاهی نسبت به عواقب و آثار زوال منابع طبیعی نسبت به این امر مبادرت می ورزند ب. شناخت نگرش بهره برداران از تخریب منابع طبیعی در منطقه مورد مطالعه و تعیین دلایل تخریب منابع طبیعی در منطقه مورد مطالعه از اهداف این تحقیق می باشد.

روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه بین طول جغرافیایی ۳۴' ۴۹° تا ۲۵' ۲۵° شرقی و عرض جغرافیایی ۳' ۳۲° تا ۳۹' ۲۵° شمالی قرار دارد این منطقه در رشته کوه زاگرس واقع شده که از شمال به کوه لملمی و کهنو از شرق به زرد کوه، از جنوب به کوه سفیداز غرب به کوه تاراز محدود می شود. که از نظر تقسیمات سیاسی کشوری جزء استان چهارمحال و بختیاری شهرستان فارسان محسوب می گردد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ جمعیت منطقه بازفت معادل ۵۳۵۳ نفر در قالب تعداد ۸۵۶ خانوار، تعداد ۶۰ منطقه مسکونی به مرکزیت روستای چمن گلی می باشد که ۴۷ روستا دارای جمعیت کمتر از

۲۰ خانوار، ۱۰ روستا بین ۲۰ تا ۵۰ خانوار و ۳ روستا بین ۵۰ تا ۱۵۰ خانوار جمعیت دارند چمن گلی با ۳۴ خانوار مرکز این دهستان است. با توجه به تخریب شدید منابع طبیعی بالاخص جنگلها و مراتع موجود در منطقه مورد مطالعه و نظر به اهمیتی که دیدگاه و نقطه نظرات بهره برداران، پرسشنامه ای شامل ۲۹ سؤال که در راستای فرضیه‌های تحقیق و در پی دستیابی به نقطه نظرات بهره برداران بود تنظیم گردید که تعداد ۶ سؤال در ارتباط مستقیم با موضوع بود انتخاب گردید. با توجه به فاصله اطمینان، حد اعتماد لازم و بادر نظر گرفتن متغیر تعداد خانوار در روستاهای منطقه، از فرمول کوکران (۱۹۶۳)^۱ تعداد ۶۰ نمونه لازم تعیین شد، سپس با در نظر گرفتن تعداد سرپرستان خانوارهای هر روستا (تعداد خانوار) به روش خوشه ای وزنی اقدام به تعیین تعداد نمونه در هر روستا گردید. بین سرپرستان خانوار هر روستا به روش تصادفی نمونه‌های انتخاب و پرسشنامه‌های مربوطه توسط پرسشگران تکمیل گردید. متغیرهای قابل اندازه گیری در این طرح عوامل متعدد تخریب منابع طبیعی که به نحوی مردم آن منطقه با آن آشنایی دارند، می‌باشد. اطلاعات حاصله از پرسشنامه‌ها استخراج و به روش آزمون خوبی برازندگی (X^2) و به کمک بسته نرم افزاری *spss* تجزیه و تحلیل شد.

نتایج

با توجه به تعداد نمونه در روستاهای هر طبقه به صورت تصادفی در هر طبقه نمونه‌های محاسبه شده تعیین و از آنها سوالات پرسشنامه پرسیده و تکمیل شد. که نتایج حاصله از هر سوال در زیر آورده شده است.

چنانچه در جدول (۱) ملاحظه می‌شود گزینه‌های از بین رفتن جنگل و از بین رفتن مرتع به صورت مشترک با ۴۵٪ به عنوان شاخصترین مفهوم تخریب منابع طبیعی از

^۱ - cochran1963

طرف بهره برداران منطقه بازفت عنوان سیلاب و نمی دانم با همدیگر به طور مشترک با ۵٪ دارای کمترین فراوانی می باشند مطابق فرضیه تحقیق انتظار می رفت که حد اقل ۲۰ نفر از افراد سئوال شونده به گزینه نمی دانم پاسخ گویند حال آنکه ۳ نفر به این گزینه پاسخ داده اند.

جدول شماره ۱- فراوانی دیدگاه بهره برداران در مورد مفهوم تخریب منابع طبیعی

ردیف	گزینه پاسخ سئوال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	۲	۳	۵	۵	۶,۶	-۳,۶
۲	۳	۶	۱۰	۱۵	۶,۶	-۰,۶
۳	۶	۳	۵	۲۰	۲۰	-۱۷
۴	۲ر۱	۸	۱۳,۳	۳۳,۳	۶,۶	۱,۴
۵	۳ر۲	۲۷	۴۵	۷۸,۳	۶,۶	۲۰
۶	۴و۲	۳	۵	۸۳,۳	۶,۶	-۳,۶
۷	۳و۲و۱	۱۰	۱۶,۷	۱۰۰	۶,۶	۳,۴
جمع		۶۰	۱۰۰		۶۰	

۱- از بین رفتن خاک ۲- از بین رفتن جنگل ۳- از بین رفتن مرتع ۴- وجود سیلاب ۵- ایجاد گرد و خاک ۶- نمی دانم

دیدگاه بهره برداران منطقه بازفت در مورد چگونگی بوجود آمدن تخریب منابع طبیعی در جدول (۲) آورده شده است ، از بین تعداد ۶۰ نفر پرسش شونده در منطقه بازفت تعداد ۱۶ نفر یعنی ۲۶,۷ درصد از آنها قطع درختان جنگلی و شخم بین درختان را به عنوان علت اصلی تخریب منابع طبیعی بر شمرده اند و تنها ۶,۷ درصد از آنها که ۴

نفر می‌باشند خشکسالی را به عنوان عامل مشخصه ایجاد تخریب منابع طبیعی بر شمرده‌اند. و ۱۳/۳ گزینه نمی دانم را بیان داشته‌اند.

جدول شماره ۲- فراوانی دیدگاه بهره برداران در مورد چگونگی بوجود آمدن تخریب

منابع طبیعی

ردیف	گزینه پاسخ سوال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H_0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	۱	۷	۱۱,۷	۱۱,۷	۵,۷	۱,۳
۲	۲	۵	۸,۳	۲۰	۵,۷	-۰,۷
۳	۷	۴	۶,۷	۲۶,۷	۵,۷	-۱,۷
۴	۸	۸	۱۳,۳	۴۰	۲۰	-۱۲
۵	۲و۱	۱۶	۲۶,۷	۶۶,۷	۵,۷	۱۰,۳
۶	۳و۱	۷	۱۱,۷	۷۸,۳	۵,۷	۱,۳
۷	۳و۲	۸	۱۳,۳	۹۱,۷	۵,۷	۲,۳
۸	۳و۲و۱	۵	۸,۳	۱۰۰	۵,۷	-۰,۷
جمع		۶۰	۱۰۰		۶۰	

۱-قطع درختان جنگلی ۲-شخم بین درختان ۳-آتش سوزی ۴-ایجادجاده ۵-حرکت زمین ۶-زلزله ۷-خشکسالی ۸-نمی دانم

جدول شماره ۳- فراوانی دیدگاه بهره برداران در مورد عوامل تخریب منابع طبیعی

ردیف	گزینه پاسخ سؤال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	۱	۷	۱۱,۷	۱۱,۷	۵,۷	۱,۳
۲	۲	۱۰	۱۶,۷	۲۸,۳	۵,۷	۴,۳
۳	۳	۸	۱۳,۳	۴۱,۷	۵,۷	۲,۳
۴	۴	۱۰	۱۶,۷	۵۸,۳	۵,۷	۴,۳
۵	۵	۶	۱۰	۶۸,۳	۵,۷	۰,۳
۶	۶	۷	۱۱,۷	۸۰	۲۰	-۱۳
۷	۲ و ۱	۵	۸,۳	۸۸,۳	۵,۷	-۰,۷
۸	۳ و ۲	۷	۱۱,۷	۱۰۰	۵,۷	۱,۳
جمع		۶۰	۱۰۰		۶۰	

گزینه ها: ۱- خشکسالی ۲- زیادی دام ۳- شخم جنگلها و مراتع توسط انسان ۴- عدم مالکیت ۵- بونه کتی ۶- نمی دانم

جدول (۳) فراوانی دیدگاه بهره برداران را پیرامون عوامل تخریب منابع طبیعی و اهمیت نقش آنها نشان می دهد چنانچه ملاحظه میشود در مناطق بازفت زیادی تعداد دام و عدم مالکیت هریک با ۱۰ انتخاب به صورت مشترک به عنوان اصلی ترین عوامل تخریب شمرده شده اند حال آنکه گزینه های خشکسالی و زیادی تعداد دام به صورت مشترک با ۵ انتخاب دارای کمترین مقدار فراوانی می باشند و گزینه نمی دانم با ۱۱/۷ دیدگاه بهره برداران پیرامون وضعیت گذشته جنگلها و مراتع در جدول (۴) آورده شده است. به این ترتیب که ۲۶ نفر یا ۴۳/۳ درصد از پرسش شوندگان عقیده دارند وضعیت گذشته جنگلها و مراتع منطقه خوب و ۵ نفر از پرسش شوندگان نیز گزینه بد و ۵ نفر یا

۸۳ درصد گزینه نمی دانم را انتخاب کرده‌اند که با مقادیر مورد انتظار بر اساس فرضیه آزمون فاصله زیادی دارند.

جدول شماره ۴- فراوانی دیدگاه بهره برداران در وضعیت گذشته جنگلها و مراتع

ردیف	گزینه پاسخ سوال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H_0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	خوب	۲۶	۴۳,۳	۴۳,۳	۱۳,۲	۱۲,۸
۲	متوسط	۲۴	۴۰	۸۳,۳	۱۳,۲	۱۰,۸
۳	بد	۵	۸,۳	۹۱,۷	۱۳,۲	-۸,۲
۴	نمی دانم	۵	۸,۳	۱۰۰	۲۰	-۱۵
۵	جمع	۶۰	۱۰۰	-	۶۰	

در مورد تأییراتی که شخم در جهت شیب دارد ۲۲ نفر یا ۳۶/۷ درصد پرسش شوندگان عقیده داشتند که این امر موجب فرسایش خاک می‌شود و ۳ نفر معادل ۵ درصد پرسش شوندگان بازفت گزینه نمی دانم را انتخاب کرده‌اند و سایر گزینه‌ها بین دو مقدار فوق انتخاب شده که مقادیر هریک در جدول ۵ آورده شده است.

جدول شماره ۵- فراوانی دیدگاه بهره برداران در مورد تأییراتی که شخم در جهت شیب دارد

ردیف	گزینه پاسخ سوال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H_0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	فرسایش خاک	۲۲	۳۶,۷	۳۶,۷	۹,۹	۱۲,۱
۲	ایجادشیار	۱۴	۲۳,۳	۶۰	۹,۹	۴,۱
۳	هیچ مشکلی بوجود نمی آید	۵	۸,۳	۶۸,۳	۹,۹	-۴,۹
۴	نمی دانم	۳	۵	۷۳,۳	۲۰	-۱۷
۵	فرسایش خاک و ایجادشیار	۱۶	۲۶,۷	۱۰۰	۹,۹	۶,۱
۶	جمع	۶۰	۱۰۰		۶۰	

۴۵ نفر قطع سرشاخه‌ها و برگ درختان را موجب تخریب جنگلها دانسته‌اند در حالیکه ۱۵ نفر عقیده نداشته‌اند که قطع سرشاخه‌ها و برگ درختان موجب تخریب جنگلها می‌شود بوم

جدول شماره ۶- فراوانی دیدگاه بهره برداران در مورد تأثیر قطع سر شاخه‌ها و برگ

درختان در تخریب جنگلها

ردیف	گزینه پاسخ سوال	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی	فراوانی مورد انتظار بر اساس فرض H0	تفاضل فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار
۱	اثر دارد	۴۵	۷۵	۷۵	۳۰	۱۵
۲	اثر ندارد	۱۵	۲۵	۱۰۰	۳۰	
۳	جمع	۶۰	۱۰۰			

نتایج تجزیه تحلیل آماری پرسش‌های بیان شده در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۷- آزمون آماری پاسخ بهره برداران به سؤالات پرسشنامه در منطقه بازفت

سؤال	۱-به نظر شما تخریب منابع طبیعی چگونه به وجود می آید؟	۲-تخریب منابع طبیعی چگونه به وجود می آید؟	۳-چه کسانی یا چه عواملی در تخریب منابع طبیعی نقش بیشتری دارند؟	۴-تخلای وضع جنگلها و مراتع چگونه بوده است؟	۵-به نظر شما اگر در جهت شیب شخم بزیند چه مشکلی پیش می آید؟	۶-به نظر شما قطع سرشاخها و برگ درختان تاثیری در تخریب جنگلها دارد؟
مقدار مربع کای	**۸۳/۹۲۶	**۲۸/۱۷۶	*۱۷/۱۶۳	**۳۷/۹۷	**۳۷/۵۱۲	**۱۵/۰۰
درجه آزادی	۶	۷	۷	۳	۴	۱
سطح	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۱۶	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰

** تفاوت معنی داری در سطح ۰/۹۹ اطمینان ($P < 0.01$) بین پاسخهای داده شده به گزینه‌های سؤال وجود دارد.
*تفاوت معنی داری در سطح ۰/۹۵ اطمینان ($P < 0.05$) بین پاسخهای داده شده به گزینه سؤال وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

اولین پرسش اساسی در این رابطه بود که چه تعداد از افراد جامعه بهره برداران منطقه باید نسبت به موضوع تخریب منابع طبیعی آگاهی و اطلاع داشته باشند تا قضاوت شود که نسبت به مسئله تخریب منابع طبیعی آگاهند و بالعکس. باتوجه به این که فعالیتهای آموزشی و ترویجی متعددی پیرامون آگاهی دادن به مردم بهره بردار مناطق بازفت در ارتباط با منابع طبیعی صورت گرفته است انتظار می‌رود که بر اساس ثنوری ارائه شده توسط کلسی^۱ (۱۹۶۷) به نقل از انتشارات ترویج ناحیه شمال مرکز آمریکا^۲ همچنین نتیجه تحقیقات سینها^۳ (۱۹۷۶) که توسط ملک محمدی (۱۳۶۲) نیز به آن اشاره شده است، انتظاری رود لاقلاً پذیرندگان اولیه که ۳۴ درصد از جمعیت کل جامعه مورد مطالعه را تشکیل می‌دهند (برابر یک انحراف از معیار استاندارد)، نسبت به موضوع تخریب منابع طبیعی آگاهی و شناخت داشته باشند، با توجه به این که پرسش شوندهگان ۶۰ نفر می‌باشند انتظار می‌رود که تعداد ۲۰ نفر از پرسش شوندهگان نسبت به موضوع تخریب منابع طبیعی اظهار اطلاع نمایند و بر اساس فرض مقابل مقدار مورد انتظار گزینه "نمی‌دانم" برابر ۲۰ نفر از پرسش شوندهگان در نظر گرفته شد.

نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل نظرات بهره برداران در مناطق بازفت پیرامون مفهوم تخریب منابع طبیعی نشان دهنده آن است که بهره برداران منطقه بازفت نسبت به مفهوم تخریب منابع طبیعی کاملاً آگاهند و اکثر آنان تخریب جنگلها و مراتع و همچنین از بین رفتن خاک را به عنوان شاخصهای بارز و مفهوم تخریب منابع طبیعی برشمرده‌اند به طوری که از تعداد ۶۰ سؤال شونده در بازفت تعداد ۲۷ نفر گزینه از بین رفتن جنگل و مرتع، و ۱۰ نفر گزینه از بین رفتن خاک جنگل و مرتع، و تعداد ۸ نفر نیز گزینه از

^۱ -Kelsy, 1967

^۲ -North Central Regional Extention

^۳ -Sinha, 1976

بین رفتن خاک و جنگل را به عنوان تعریف تخریب منابع طبیعی دانسته اند، تنها ۳ نفر گزینه نمی دانم را برگزیده‌اند که تا ۲۰ نفر مورد انتظار تعداد ۱۷ نفر تفاوت دارد جدول (۷). از لحاظ آماری نیز بین گزینه نمی دانم با گزینه‌های دیگری که مؤید مفهوم تخریب منابع طبیعی می‌باشند تفاوت معنی داری وجود دارد. این امر نشان دهنده آگاهی بهره برداران پیرامون مفهوم تخریب منابع طبیعی می‌باشد. بهره برداران از منابع طبیعی همواره با آن در تعامل متقابل بوده و از همدیگر تأثیر می‌پذیرند و طبیعت اهمیت زیادی در زندگی آنان دارد از اینرو بهره برداران نسبت به مفهوم تخریب منابع طبیعی آگاهی دارند. از آنجا که نمود ظاهری تخریب جنگلها و مراتع ملموس تر از تخریب خاک می‌باشد و تخریب خاک پس از تخریب پوشش گیاهی صورت می‌گیرد به همین دلیل بهره برداران در تعریف تخریب منابع طبیعی بیشتر گزینه‌های مربوط به تخریب این دو عامل را برگزیده اند.

در پرسش ۲ که راجع به چگونگی به وجود آمدن تخریب می‌باشد نیز گزینه‌های مربوط به قطع درختان جنگلی و شخم بین درختان بیش از سایر گزینه‌ها انتخاب شده است که مقادیر آن با ۱۶ انتخاب دارای بیشترین فراوانی می‌باشند. انتخاب گزینه نمی دانم ۸ مورد بوده است که تجزیه واریانس گزینه‌های جواب این سؤال نشان دهنده تفاوت معنی داری در سطح ۹۹ درصد در منطقه بازفت و در سطح ۹۵ درصد اطمینان در منطقه چلگرد می‌باشد این امر بیانگر آن است که بهره برداران منطقه به خوبی از چگونگی به وجود آمدن تخریب نیز آگاهی دارند

بهره برداران در پاسخ به این سؤال که چه کسانی یا چه عواملی در تخریب منابع طبیعی نقش بیشتری دارند، بیش از سایر انتخاب‌های مجاز، گزینه‌های زیادی دام، عدم مالکیت و شخم جنگلها و مراتع توسط انسان را به ترتیب با ۱۰، ۱۰ و ۸ انتخاب برگزیده اند. (جدول ۳ و ۷) این مقادیر نیز دارای تفاوت معنی داری با مقدار مورد انتظار می‌باشند تأیید وضعیت نامطلوب فعلی جنگلها و مراتع توسط بهره برداران در

مطالعات انجام شده در منطقه نیز تأیید شده است (گروه مطالعاتی مشاوریکم ۱۳۶۷ و مهندسین مشاورپارساب ۱۳۷۶) در پاسخ به گزینه‌های این سؤال که وضع فعلی مراتع و جنگلهای منطقه چگونه است، منطقه بازفت ۳۹ نفر از ۶۰ سؤال شونده گزینه بد و تنها ۳ نفر گزینه خوب را انتخاب کرده اند.

به طورکلی با توجه به مباحث گذشته و مطالبی که اسدی (۱۳۷۸)، ملک محمدی (۱۳۷۳)، انصاری (۱۳۷۳)، شفیعی علویجه و ملک محمدی (۱۳۷۸) و ازکیا (۱۳۷۴) بیان داشته اند. مردمانی که در عرصه‌های طبیعی زیست کرده و از آن بهره‌برداری می‌کنند نسبت به منابع طبیعی و اهمیت آن آگاهی کامل دارند لیکن دانش آنها نسبت به این امر دانش بومی بوده و آنچه راکه به عنوان تخریب منابع طبیعی شاهد هستیم، زائیده عدم اطلاع و آگاهی بهره برداران نسبت به تخریب منابع طبیعی نیست بلکه آنها فرهنگ استفاده از منابع طبیعی را دارند لذا به منظور بهره برداری بهینه از این منابع لازم است دانش بومی و اندوخته‌های تجربی بهره برداران با دیدگاههای نظری و علمی کارشناسان در هم آمیخته شود و نهایتاً از ترکیب و تلفیق این دورا کارهای تازه‌ای در زمینه بهبود وضعیت منابع طبیعی یافت.

منابع

- ۱- اداره آمار و اطلاعات مدیریت طرح و برنامه ریزی سازمان جهاد سازندگی استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۷۸، گزارش جمعیت استان، بررسی و طبقه بندی جمعیتی نقاط مسکونی استان بر اساس سرشماری ۱۳۷۵، با نگرشی بر سیر تحولات آن طی دوره ۷۵-۱۳۴۵، شهرکرد، سازمان جهاد سازندگی استان، مرکز اسناد و مدارک، ۱۵۱ ص.
- ۲- اسدی، هرمز، ۱۳۷۸. ترویج مدیریت بهره برداری بهینه از منابع طبیعی با تأکید بر توسعه پایدار و حفظ محیط زیست، ماهنامه جهاد توسعه روستائی و ترویج کشاورزی شماره ۲۲۵-۲۲۴، ص ۱۳-۱۷.
- ۳- ازکیا. مصطفی، ۱۳۷۴، طرح ارزیابی فنی و اقتصادی طرحهای مرتعداری در استانها فارس، کهگلویه و بویر احمد، فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۲۹.
- ۴- انصاری. ناصر، ۱۳۷۳، بررسی دلایل و عوامل مؤثر در عدم مشارکت عشایر در طرح‌های احیاء و اصلاح مراتع (با تأکید بر عشایر منطقه لرستان) مجموعه مقالات اولین سمینار ملی مرتع و مرتع داری در ایران، مردادماه ۱۳۷۳، اصفهان، ص ۳۱-۴۵.
- ۵- درخشان، حسن، ۱۳۷۳، نقش آموزش و ترویج در بهره وری از طرح‌های واگذاری مراتع کشور، مجموعه مقالات اولین سمینار ملی مرتع و مرتعداریدر ایران، مردادماه ۱۳۷۳، اصفهان، ص ۱۲۷-۱۳۸.
- ۶- رزاقی، محمد حسین، دانش بومی و توسعه. مجله جنگل و مرتع، شماره ۳۵
- ۷- صدیق، حسن، ۱۳۸۰، بررسی عوامل تاثیر گذار بر نگرش کشاورزان نسبت به توسعه کشت کلزا در استان مرکزی، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۳۵.

۸-غفاری توران، داوود، ۱۳۷۵، مقایسه نیازهای آموزشی عشایر کوچنده کرد و نیمه کوچنده ترکمن در مراتع حوزه آبی سد، شرق مازندران، خلاصه مقالات اولین سمینار علمی ترویج منابع طبیعی، امور دام و آبزیان، معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهادسازندگی، ص ۶۳-۶۴.

۹-ملک محمدی، ایرج، ۱۳۷۳، تحقیقی پیرامون شاخصهای مشارکت مردمی در مدیریت منابع طبیعی، مجموعه مقالات اولین سمینار ملی مرتع و مرتعداری در ایران، مردادماه ۱۳۷۳، اصفهان، ص ۱۵۱-۱۶۱.

۱۰-مهندسین مشاور پارساب، شرکت خدماتی مهندسی جهاد، ۱۳۷۶، مدیریت منابع جنگلی بازفت علیاء، جلد ششم، مرتع، اداره منابع طبیعی استان چهارمحال و بختیاری، ص ۸۲-۱۵.

۱۱-مهندسین مشاور پارساب، شرکت خدماتی مهندسی جهاد، ۱۳۷۶، مدیریت منابع جنگلی بازفت علیاء، جلد دهم، اجتماعی-اقتصادی، اداره منابع طبیعی استان چهارمحال و بختیاری، ص ۱۱۱.

12-Bhattarcharyya, G.K and Johnson.R.A.1997. Statistical concepts and methods. John Wiley Sons.

13-Kelsy, D.L. 1967. Cooperative Extention Work , 3d Ed Ithaca University Press, 267p.

14-Sinha, P.R.R1976.Communication and rural change. Asian Mass Communication Research and Information Center India Singapore 56p.